

voltam, jó néhány osztálytársammal együtt; a konfirmációtól kellett volna elállnunk, a kor (negyvenes évek vége, ötvenesek eleje) igénye szerint, a Kárpát-medencében, jelesen Romániában.

A tulajdonképpen még gyermekkori, katekizmus-felmondás által történt tanúságtétel, első úrvacsora óta ilyen harcos hitvallással nemigen hozakodhatom elő, mégis azt mondhatom, a Jászol és a Katedrális végigkísérte hatvanegyhénány éves életemet. A karácsonyok emléke, a „szent család” jelképes megjelenítése az otthoni karácsonyfán, a *Csendes éj* végigéneklése karácsony este áthagyományozódott az új családokra, a magam alapítottára és a fiakéra. Azt gondolom, remélem, ez nem formáság, nem egyszerűen megőrzött szertartás, hanem lényegi emlékeztető, összetartó erő.

Az éneklésnek, együtt-éneklésnek a varázsa szintén a gyermekkorból őrződött meg, édesapám volt ennek nálunk a meghonosítója. Be kell vallanom, a zsoltáreneklés ma is mélyebb áhítatot kelt bennem, mint akár a legszebb bibliai textus meghallgatása. Az igazi ünnep az, amikor a Farkas utcai templom padján ülve „hajlítjuk” (erdélyi református szokás szerint) a zsoltár dallamát, de a bárhol, falusi kis gyülekezetekben felhangzó *Tebenned bízunk* ugyanígy szívemhez szól.

Elnézést kérve azoktól, akik esetleg blaszfémiát látnak ebben, az én Farkas utcámtól távoli (látszólag távoli!) élményemet is ide kell írnom. 1980-ban feleségemmel Londonban jártunk, és a Palace Theatre zsúfolt nézőterének emeleti padsoraiból megnézhattük a *Jézus Krisztus szupersztár* című musicalt, Andrew Lloyd Weber és Tim Rice művét (a sokadik szereposztásban). Nem vagyok rockrajongó, de a színházi élmény, a zene és a mozgás annyira magával ragadó volt, hogy máig eleven. A színházon, a táncon, a zenén túl azonban a krisztusi áldozat s a megváltás reménye is élővé vált abban a másfajta, szokatlan (számomra új) közösségben. Mintha nem is színházteremben ültünk volna. Mintha egy gótikus (erdélyi) katedrális falai vettek volna körül.

Az intimitástól a társadalom irányába

KÉZDI BALÁZS
pszichiáter

Ha már a Szerkesztőség megtisztelt érdeklődésével, illenék pontos válaszokat adni a feltett kérdésekre. Lehetséges azonban, hogy minden jószándék ellenére sem leszek képes megfelelni ennek a feltételnek. Mindazonáltal nem hiszem, hogy ennek oka a kérdésben rejlik elsősorban. Azokban is, persze.

Itt van mindjárt a „személyes boldogulás” problémaköre. A kérdésben benne van, hogy egy külső szemlélő számára azok kö-

zé a magyar állampolgárok közé tartozhatok, akikre — sok egyéb mellett — még azt is lehet mondani, hogy életük során „vitték valamire”, meg ehhez hasonlókat. Vagyis boldogultak. Így, múlt időben. A tapasztalat az, hogy ilyen minősítés csak azoknak dukál, akik már elérték azt az életkort, amikor már nem várható, hogy látványosan cáfolódjék ez a vélekedés. A személyes boldogulás e felfogása alapján tudomásul kell vennem tehát, hogy abba az életszakaszba érkeztem el, amely majdnem közvetlenül előzi meg a „megboldogult” státusz elnyerését.

Egyelőre azonban még értelmet látok a személyes boldogulásban. A folyamatos jelenben. Ez nyilvánvalóan azoknak az elsajátított értékeknek köszönhető, amelyek — mondjuk így — ezt a szubjektív élményt objektiválják a külső szemlélő számára.

Visszatérve a megboldogulás előtti életszakasz jelentésére. Ez — E. H. Erikson felfogásában, akinek elméleti munkássága nagy hatással volt szakmai szemléletem kialakulására — az időskor, amelyet a felnőttkor előz meg. Erikson az emberek életútját nyolc szakaszra osztja fel: csecsemő-, kisgyermek-, óvodás-, iskolás-, serdülő, fiatal felnőtt-, felnőtt- és időskorra. Ezek a személyes identitás alakulásában pszichoszociális szakaszokat jelölnek. Mindegyik jellegzetes krízisekkel bír, amelyek kimenetele meghatározza a következő szakaszok válságait is, mind az átélés, mind a következmények tekintetében. Ebben a modellben a felnőtté válás korát a generativitás vagy a stagnálás, az időskort pedig az éنينtegritás vagy a kétségbeesés állapota jellemzi.

Erikson elméletében — amelyet terápiás és kutatói tapasztalataim mindenben alátámasztanak — a felnőttkor a leghosszabb pszichoszociális szakasz, s általában a hatvanas évek közepéig tart. Ennek a szakasznak a krízise arról szól, hogy képesek vagyunk-e létrehozni valamit vagy felnevelni valakit. A központi konfliktus ennél fogva az alkotóképesség és a stagnálás ellentétével ragadható meg. Vagyis a személyes boldogulás ténye és élménye a személyes identitás alakulásának függvényében értelmezhető dolog.

Az időskor az ember életének zárófejezete. A visszatekintés, a számadás, a leltározás ideje. Mérleget készítünk. Az éنينtegritás kifejeződése az az élmény és gondolat, hogy akkor sem élünk alapvetően másként, ha újra születnénk. A kétségbeesés kínját az a mérleg tartja fenn, hogy elvesztegettük életünket.

A felnőttkori generativitás, mint a személyes boldogulás megjelenési formája, úgy fogható fel, hogy olyasvalamit hozunk létre, ami túlél bennünket. A már említettek alapján, a felnőttkor alkotóképessége egyben az időskori kétségbeesés megelőzhetőségét is magában foglalja. A stagnáló ember viszont képtelen a jövőnek szentelni magát. Nem boldogul tehát.

Személyes boldogulásom dolgában, így a felnőttkor vége felé tartva úgy vagyok magammal, hogy nem félek a kétségbeesés ré-

métől. Mint gyógyító legtöbbször azonban ezzel az emberi állapottal találkoztam, s mint kutató, a szorongás és rettegés lélektani hátterével foglalkozom ma is. Azt hiszem, ez azért lehetséges, mert saját kríziseim és konfliktusaim átélésében alakuló identitásom végig megőrizte azt az alapját, ami nem tőlem való.

Kereszténynek tudom, vallom magam.

Azzal kezdtem, hogy kétségeim vannak: tudok-e pontos válaszokat adni a feltett kérdésekre? Most, hogy személyes identitásom alapjaihoz jutottam el a gondolkodásban, ismét bizonytalanságot érzek magamban. Biztosan azért, mert amiről szólnom kellene, mindezidáig számomra azonos volt azzal, amit — jobb híján — a „privacy” fogalmával szokás megjelölni. Ez sok szempontból kritizálható álláspont, jól tudom. Hivatkozhatnék életkorom alapján a történelemre, amely — úgymond — sokak életvilágában hosszú időn át érthetővé tette a hit elrejtettségét. Nem hivatkozom, mert nem lenne igaz. Azért is a „privacy” fogalmához nyúltam, mert ez nem az elrejtettséget foglalja magában, hanem az intimitását, ami nem csupán az élmények individuális különbözőségeit és így megoszthatóságuk eleve korlátozott voltát jelenti, hanem ezért és ez által az állandóság és ilyen módon a biztonság tapasztalatát állítja elő. Védekezés ez a javából, persze. Azok tesznek így, gondolom, akik tudatosan is átélt krízisek és konfliktusok során jutottak el a felnőtté válás állapotába, akik megharcolták identitásuk alakulását, őrizték az alapokat ahogyan tudták, a modern és posztmodern állapot körülményei között.

„Igazából nincs más élmény, csak a család” — írja Márai Sándor. Katolikus és vallásos családból származom, ez volt az alapvető keret, amely személyes identitásom alakulását formálta. Élmény és „kognitív” szinten egyaránt. Anyám tanított meg imádkozni, s ennek az adott nem-spirituális értelmet, hogy apámért, aki sokat volt a fronton, mindig aggódni kellett. Apámat pedig arról fagattam mint „egyke”, hogy miért nincs Jézusnak „igazi” testvére, neki tudnia kell, hiszen ő is József. Mikor értesültem a napkeleti bölcsek gesztusáról, kissé megnyugodtam, mivel nem értettem, hogy Jézus születésnapján miért én kapok ajándékot, s miért nem Ő? Visszagondolva ezekre az eriksoni szakaszokra, felismerni vélem, hogy a család miként alapozza meg mint intimitást nyújtó, biztonságos kommunikációs keret a Jézussal való azonosulás kezdeti feltételeit beleértve a felnőttkori identitás kognitív komponenseinek előképeit is.

A serdülőkor és a fiatal felnőttkor az identitás vagy szerepkonfúzió, az intimitás vagy izoláció ellentétpárjaival jellemzett krízisek korszaka azok számára, akik vállalják az ezzel járó konfliktusokat, és megszenvednek azért, hogy a válságok kimenetele a pozitív pólus mentén alakuljon. A magam számára ez az életszakasz hosszabbra sikeredett az átlagosnál, s alkalmat adott a hit és a ráció szembeállításának „egyéni” kimunkálására. Két

életesemény az átélt fejlődési szakaszok turbulenciájára és a felnőttkori személyes identitás megjelenítésére feltétlen kihatással volt. Az egyik apám súlyos betegsége, ami azzal járt, hogy máról holnapra családfővé kellett válnom az ún. „korai zárás” pszichoszociális aktusával, azaz a szerepek szintjén felnőtt elvárásoknak kellett megfelelnem. A másik esemény pedig az volt, hogy tudomásul kellett vennem azt a tényt, hogy nem lehet saját gyermekem. Az első trauma a fiatal felnőttkorral együttjáró mobilitási potenciál elvesztését, a második pedig az addig kvázi automatikusan elővételezett felnőttkor radikális megszűnését vonta maga után.

Úgy látom most, hogy a biztonságot nyújtó kvázi-felnőttkori szerepeknek maradéktalanul megfelelttem, hiszen édesapám még két évtizedig velünk élt, ugyanakkor professzionális tevékenységi köröm egyre bővült a már említett szorongó, rettegő emberek megsegítésére. De már akkor is, és most is, csak mint „munkaterápiát” tudom értékelni ezt az aktivitást. Közben ugyanis folyt bennem a belső harc a bennem élő Krisztus-ímagó megőrzéséért, fenntartásáért.

Az volt a félelmem, hogy ha elveszítem Krisztust, magam is a stagnálás és a kétségbeesés állapotába kerülök.

Csodára nem vártam, Krisztus-hitem egyik alapját szolgáló csodák már megtörténtek — akkor. Egyre jobban foglalkoztatott viszont az utolsó három év, s az utolsó hét eseménytörténete Jézus életéből. Akkor fogtam először kézbe Pascal *Gondolatok*-ját. Felfigyeltem arra, hogy az evangélisták mind kifejezik Krisztus gyengeségét haláltusájában. Nem tudnak talán állhatatos halált ábrázolni? Hogyne tudnának, hiszen ugyanaz a Lukács Szent István vértanú halálát állhatatosabbnak írja le, mint Jézus Krisztusét. Tehát félelemre képesnek mutatják, míg a halál még nem látszik elkerülhetetlennek, de aztán rendkívül erősnek és megbocsátónak. „Atyám! Bocsásd meg nekik; mert nem tudják, mit cselekszenek” (Lk 3,4).

És akkor megérkezett életembe a Társ, akivel szövetséget tudtam létrehozni. Míg én ádáz küzdelemben a hit és ráció számomra összebékíthetetlen természetével viaskodtam, ő oly egyszerűen fejezte ki a nagyszerű dolgokat, mintha nem is gondolkozott volna rajtuk, és ugyanakkor mégis oly világosan, hogy látni lehetett, mit gondol róluk. Ezzel az adottságával sikerült az izoláció és a stagnálás kísértetét elkergetnünk életvilágomból.

Intellektuálisan pedig egyensúlyba kerültem önmagammal azáltal, hogy belátásra jutottam: Isten nem tárja fel mindenki előtt magát, s nem is rejtőzik el mindenki előtt. Hanem vannak, akik keresik — tehát hisznek valamilyen módon —, s azoknak feltárja magát. Istennek emberré kellett válnia, hogy önmagát megmutassa. Istenről nem lehet másutt bizonyosság, mint Krisztusban, és másképp, mint Krisztus által.

Az említett szövetségben s e belátással jutottam a boldogulást idéző felnőttkorba. Ha ennek, mint említettem, attribútuma az, hogy olyasvalamit hozunk létre, ami túlél bennünket, csak egyik lehetőség a gyermek iránti vágy, a fogalom ennél tágabb tartományú. Magában foglalja azt is, hogy eszméket hozunk létre és/vagy tanítunk.

Erikson úgy vélte, hogy az alkotóképesség iránti vágy eltolódást jelent az intimitástól a társadalom egészségének irányába. Részemről ez az írás tanúskodhat erről, mint keresztény identitásom (Krisztus-imagóm) alakulásának dokumentuma.

KORINEK LÁSZLÓ
egyetemi tanár,
kriminológus

„Hétköznapi hitem”

Nehezen tudnám leszűkíteni egy vagy néhány személyre annak a folyamatnak a megindítóját, amely jelenlegi személyiségem kialakulásában meghatározó szerepet játszott. Ráadásul sajnálatos módon aligha szolgálhatok klasszikusan sorsfordító istenélményemmel. Meglehet, érzékenységem hiányzott, hogy ezt észrevegyem, de az is megeshet, hogy látványos fordulatok, megigazulások általában is hiányoztak életemből.

Most, így a századvégen gyakran fordul meg a fejemben, hogy mennyi tanulással szolgált ez az utolsó évszázad — amelyet részben saját, részben személyesen ismert felmenőim történeteiből ismerek. Mit is üzen a 20. század? Következik-e majd a 21. század az előzőből? Miért van az, hogy a keresztény civilizáció a legerősebb és legszámottevőbb a világon? Ugyanakkor miért csökken itt, Európában a vallásosság?

Mivel szűkebb szakmám a kriminológia, a bűnös emberi magatartás kutatása, az is egyre többször jut eszembe, hogy talán rosszul teszem fel az alapkérdést, és valójában nem a bűnözővé válást kellene magyarázni, hanem hogy miért maradnak (vagy lesznek) jók és törvénytisztelők az emberek.

Ha így közelítem meg a problémát, és így próbálok válaszolni a kérdésre, talán a legfontosabb tanulásként leszűrhetem, hogy elődeim életük egy-egy pontján fontosnak találták, hogy továbbadják azt a hagyományt, ami a kereszténység felvétele óta, tehát már 30-40 generáción át töretlenül tart, és ennek a láncolatnak aktuális cselekvő tagjaként élni és dolgozni bizonyosan felelőség, de egyben megnyugtató érzés is, hogy jó úton járok, nem tévedtem el.

Persze amennyire vissza tudok emlékezni, nagyapámnak, néhai Korinek Adolfnak más lehetett az istenképe. Asztalosmesterként a gyalupad mellett a vasárnapi szentbeszédet még napokig forgatta a fejében, esetenként vitatkozott a hallottakkal.